

Keywords: organization of account, money facilities, entrepreneurial activity, bank accounts, available facilities, foreign currency.

Література

1. Головка С. І. Шляхи підвищення ефективності розрахунково-касових послуг комерційного банку // Інвестиції: практика та досвід. – 2008. – №20. – С.35-37.
2. Горбатюк С. Ліміт каси // Справочник економіста. – 2008. – декабрь. – С.52-59.
3. Сук Л., Сук П. Організація обліку касових операцій // Бухгалтерія в сільському господарстві. – 2009. – №6. – С.32-44.
4. Сук Л., Сук П. Організація обліку операцій на рахунках у банках // Бухгалтерія в сільському господарстві. – 2009. – №8. – С.34-44.

УДК 331.215.1

Лисак О.І.,
асистент

Таврійський державний агротехнологічний університет

ВІДТВОРЕННЯ ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Анотація. У статті розглянуто теоретичні основи відтворення трудового потенціалу. Розроблено модель процесу відтворення трудового потенціалу.

Ключові слова: трудовий потенціал, відтворення трудового потенціалу, ефективність відтворення, формування трудового потенціалу, використання трудового потенціалу.

Постановка проблеми. Структурні перетворення сільського господарства загострили проблему ефективного відтворення трудового потенціалу. Низький рівень оплати праці в сільськогосподарському виробництві, погані умови праці знижують ефективність відтворення трудового потенціалу. Негативно впливають на процеси відтворення демографічна криза та міграційні процеси у сільській місцевості. Тому для кардинальної перебудови ситуації, адаптації трудового потенціалу до нових економічних

умов потребують нового погляду і теоретичні питання відтворення трудового потенціалу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання дослідження відтворення трудового потенціалу знаходять своє відображення в працях багатьох українських та іноземних науковців: Богині Д.П., Долишнього М.І., Злупка С.М., Онікієнка В.В., Гнибіденка І.Ф, Грішньої О.А., Лібанової Е.М., Кіма М.Н., Магомедова М.М., Пирожкова С.І., Лича В.М., Якуби К.І., інших науковців. Але, незважаючи на велику кількість опублікованих розробок, досі відсутня єдність у визначенні складових процесу відтворення трудового потенціалу.

Ціль роботи. Основною метою публікації є дослідження процесу відтворення трудового потенціалу

Виклад основного матеріалу. Під відтворенням трудового потенціалу розуміють процес соціально-економічно-демографічного розвитку трудової активності певного покоління людей. При чому первісним є демографічне відтворення, оскільки спочатку людина повинна виникнути як біологічна істота, як певний потенційний ресурс, який в соціально-економічній та соціально-психологічній системі набуває здатності до активної трудової діяльності. В той же час демографічна, соціально-економічна та соціально-психологічна підсистеми процесу відтворення трудового потенціалу не функціонують окремо, в різні проміжки часу – вони безперервно взаємодіють одна з одною, адже демографічний цикл відтворення являє собою період відтворення одного покоління людей (25-27 років), соціально-економічний цикл відтворення трудового потенціалу вимірюється тривалістю трудового періоду, а відтворення в соціально-психологічній підсистемі триває протягом усього життя людини.

Дослідження відтворення трудового потенціалу зумовлює розгляд його взаємозв'язку з близькими за змістом поняттями, перш за все, відтворенням робочої сили. Оскільки «глибоке пізнання законів відтворення трудового

потенціалу, – як зазначає Стешенко В.С., – передбачає знання законів відтворення робочої сили» [1, с. 8].

Закони відтворення трудового потенціалу багато в чому повторюють закони відтворення робочої сили, але між ними існують і певні відмінності. Відтворення як трудового потенціалу, так і робочої сили прирівнюються до відтворення суспільного продукту, представляючи його у вигляді окремих фаз: виробництва, розподілу, обміну і споживання [2, с. 7-11]. При подальшому розгляді цього питання чітко прослідковуються відмінності між відтворенням трудового потенціалу і робочої сили. В першу чергу, відтворення їх різняться за масштабами та змістом. Як вірно стверджує Пирожков С.І., «якщо в окремих фазах відтворення трудового потенціалу відтворюються всього лиш можливості населення до трудової діяльності (як сукупна працездатність), то в фазах відтворення робочої сили – саме ті якості і властивості працездатного населення, які обов'язково повинні бути використані в процесі її споживання» [3, с. 35]. Іншими словами, відтворення трудового потенціалу і відтворення робочої сили співвідносяться як «загальне» і «окреме».

Дійсно, відтворення робочої сили можна представити як процес відтворення специфічного суспільного продукту у вигляді чотирьох фаз: виробництва, розподілу, обміну і споживання. Фаза виробництва являє собою процес кількісного і якісного формування робочої сили шляхом:

- 1) послідовної заміни поколінь працездатного населення ;
- 2) набуття здібностей до праці через систему загальної освіти, професійної підготовки та перепідготовки;
- 3) споживання матеріальних і духовних благ для відновлення (підтримки) життєвих сил.

У фазі розподілу робочої сили відбувається процес розміщення зайнятих у галузях і секторах економіки. Фаза обміну передбачає купівлю-продаж здатності до праці. Учасниками цього процесу виступають роботодавці (як покупці) та наймані працівники (як продавці). На фазі споживання робочої сили відбувається використання робочої сили в процесі праці.

В процесі відтворення трудового потенціалу виділяють 4 фази: виробництво, розподіл, обмін і споживання. При цьому акцентується увага на демографічній складовій трудового потенціалу, яка суттєво впливає на весь процес його відтворення. Цей вплив пов'язаний з демографічною якістю населення, яка в свою чергу залежить від таких фундаментальних характеристик, як генофонд популяції, що відтворюється, стан її здоров'я [3, с. 36]. Від цієї складової напряму залежить рівень очікуваної працездатності населення і середня тривалість трудового періоду. Трубич С.Ю. зазначає, що «хоча поділ процесу відтворення трудового потенціалу на окремі фази має зовнішню подібність з фазами відтворення робочої сили, вони не збігаються» [4, с. 27]. Тобто він наповнює фази відтворення трудового потенціалу іншим змістом.

Частина науковців також вважає, що категорії робоча сила і трудовий потенціал тотожні, але при цьому відмічається, що відтворення трудового потенціалу необхідно розглядати як відтворення сукупного працівника, соціально-економічних і матеріальних умов реалізації його здатностей до праці, а також відтворення системи взаємозв'язків між цими елементами в реалізації трудового потенціалу. При цьому відтворення трудового потенціалу виступає умовою відтворення робочої сили, яке, в свою чергу, визначає цілі і завдання відтворення трудового потенціалу [2, с. 21].

Пропонується розглядати процес відтворення трудового потенціалу території у двох фазах: фаза формування (накопичення) і фаза використання. При цьому фаза формування ділиться на етапи первинного і вторинного формування. Під час первинного формування відбувається створення індивідуальних трудових потенціалів та їх розподіл за галузями і територією. При вторинному формуванні відбувається відновлення, розвиток та перерозподіл індивідуальних трудових потенціалів. В результаті взаємодії усіх фаз, етапів і стадій відбувається безперервно відновлюваний процес відтворення трудового потенціалу території [5, с. 82-83]. Автор виключає із

процесу відтворення трудового потенціалу фази обміну, оскільки вважає, що в даному випадку відсутній предмет обміну.

З іншої точки зору розглядає проблему відтворення трудового потенціалу Шаульська Л.В. Вона вважає, що «поза увагою дослідників залишились три складові: збереження, реалізація та розвиток трудового потенціалу» [6, с. 110]. На її думку, збереження означає попередження та усунення загроз руйнування трудового потенціалу, що є актуальним в сучасних умовах розвитку нашої країни, коли тривалий час процес відтворення трудового потенціалу знаходиться під впливом руйнівних факторів, що негативно впливають на його розвиток. Етап розвитку автор характеризує як процес прогресивних змін кількісно-якісних характеристик трудового потенціалу. Що стосується етапу реалізації трудового потенціалу, то, за визначенням Шаульської Л.В., це процес купівлі-продажу найманої робочої сили, започаткування власного бізнесу [6, с. 111]. Тобто цей етап інші дослідники виділяють як фаза обміну трудового потенціалу.

Недоцільно виділяти окремо фаза розвитку, оскільки весь процес відтворення трудового потенціалу, на усіх етапах є процесом його розвитку. Адже кожна окремо взята фаза передбачає покращення як кількісних, так і якісних характеристик трудового потенціалу. Тому вважаємо за доцільне, об'єднавши всі вищевикладені концепції відтворення трудового потенціалу, запропонувати таку модель його відтворення (рис. 1).

Згідно цієї моделі, процес відтворення трудового потенціалу складається з двох етапів: формування трудового потенціалу і його використання. На етапі формування відбувається формування кількісної і якісної складових трудового потенціалу. Цим процесам відповідають стадії демографічного та освітньо-професійного формування. Демографічне формування трудового потенціалу характеризується процесами природного і міграційного руху населення як основи трудового потенціалу. На цій стадії закладаються кількісні характеристики трудового потенціалу, а також частково – якісні, такі як фізичні здібності до праці (через систему охорони здоров'я та фізичного виховання).

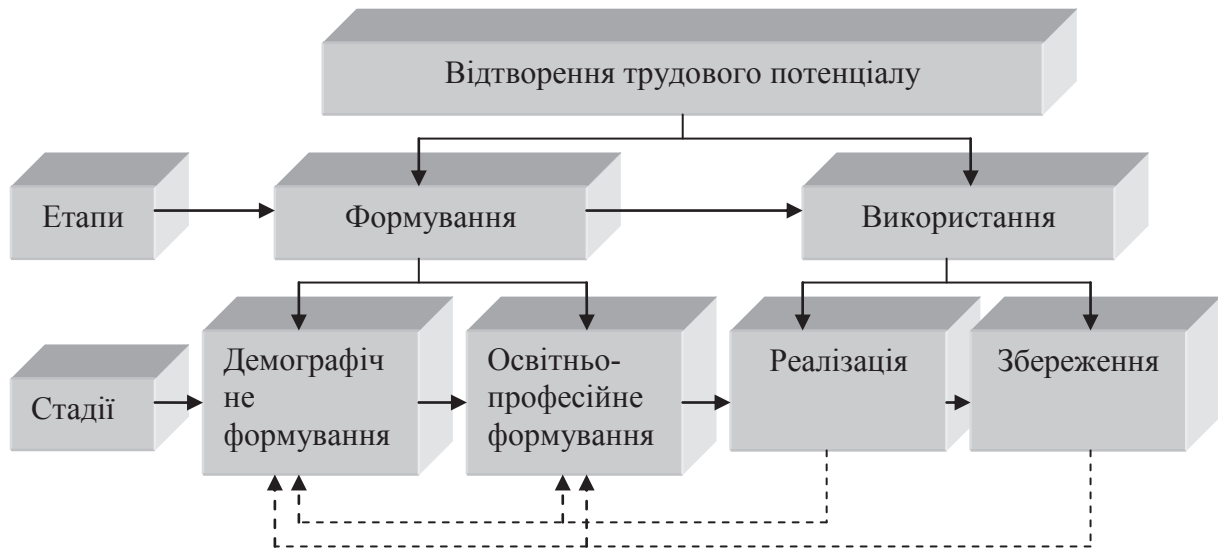

Рис. 1. Модель процесу відтворення трудового потенціалу

На стадії освітньо-професійного формування відбувається наповнення кількісної складової трудового потенціалу якісним змістом шляхом набуття загальної та професійної освіти.

Етап використання трудового потенціалу можна поділити на стадії реалізації і збереження трудового потенціалу. Реалізація трудового потенціалу відбувається у сфері зайнятості через трудову діяльність індивідів. Стадія реалізації характеризує ефективність всього процесу відтворення трудового потенціалу і в той же час вона свідчить про ефективність чи неефективність його формування. Чим якісніше сформований трудовий потенціал, тим вища його віддача в фазі використання. На стадії збереження проходить безперервне відновлення та покращення усіх кількісних і якісних характеристик трудового потенціалу: стану здоров'я, професійно-кваліфікаційних навичок тощо.

Усі етапи і стадії відтворення трудового потенціалу взаємозалежні і взаємообумовлені. Як вже зазначалося, від якості формування трудового потенціалу залежить ефективність його використання. І навпаки, від результативності використання трудового потенціалу залежить формування нової робочої сили, відновлення і розширене відтворення функціонуючої робочої сили, а отже, і трудового потенціалу.

Висновки. В сучасних умовах корінним чином змінилися головні чинники економічного зростання. Якщо раніше промисловість розвивалася в основному за рахунок розширеного залучення до виробництва трудових, матеріальних, енергетичних ресурсів, то нині вирішення багатьох виробничих завдань стало можливим лише на основі підвищення ефективності використання наявних ресурсів, але із застосуванням нових методів і засобів, що складають виробничий потенціал підприємства. Особливе місце в структурі виробничого потенціалу займає трудовий потенціал підприємств, від результатів використання якого залежить ефективність всього національного господарства і динаміка розвитку економіки. Таким чином, актуальність вивчення трудового потенціалу підприємств визначається його роллю в підвищенні ефективності та конкурентоспроможності виробництва.

Аннотация. В статье рассмотрены теоретические основы воспроизводства трудового потенциала. Разработана модель процесса воссоздания трудового потенциала.

Ключевые слова: трудовой потенциал, воспроизводство трудового потенциала, эффективность воспроизводства, формирование трудового потенциала, использование трудового потенциала

Summary. Theoretical bases of recreation of labor potential are considered in the article. The model of process of recreation of labor potential is developed.

Keywords: labor potential, recreation of labor potential, efficiency of recreation, forming of labor potential, use of labour potential.

Література.

1. Трудовая активность женщин / [В.С. Стешенко, В.П. Пискунов, Л.В. Чуйко и др.]. – К.: Наук. думка, 1984. – 235 с. – (АН УССР, Институт Экономики.)
2. Колосова Р.П. Трудовой потенциал промышленности / Р.П. Колосова. – М.: Изд-во МГУ, 1987. – 161 с.
3. Пирожков С.И. Трудовой потенциал в демографическом измерении / С.И. Пирожков. – К.: Наукова думка. – 1992. – 180 с.
4. Трубич С.Ю. Трудовой потенциал: зайнятість населення України в умовах переходу до ринку / С.Ю. Трубич. – Тернопіль, 1996. – 198с.

5. Джаин И.О. Оценка трудового потенциала: Монография / И.О. Джаин. – Сумы: ИТД «Университетская книга», 2002. – 250 с.
6. Шаульська Л.В. Стратегія розвитку трудового потенціалу України / Л.В. Шаульська. – Донецьк, 2005. – 502 с. – (НАН України; Інститут економіки промисловості.)

УДК 636.4:330.341.2

*Мазуренко О.В.,
к. е. н., провідний науковий співробітник
відділу форм господарювання
Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки» УААН*

РОЗВИТОК ЕКОНОМІЧНИХ ЗВ'ЯЗКІВ У ВИРОБНИЦТВІ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ СВИНИНИ

***Анотація.** В статті розглядаються економічні зв'язки суб'єктів ринку свинини, запропоновані заходи щодо забезпечення його стійкого розвитку в Україні.*

***Ключові слова.** Свинарство, свинина, виробництво, реалізація, споживання, ефективність виробництва, економічні зв'язки, диспаритет цін, ринок, ринкова інфраструктура.*

Постановка проблеми. Головна мета функціонування агропромислового комплексу полягає в забезпеченні населення високоякісними продуктами харчування, зокрема м'ясом, особлива роль якого зумовлюється значимістю як основного джерела білків тваринного походження.

Незважаючи на сприятливі в Україні умови для розвитку галузі тваринництва, обсяги виробництва м'яса з розрахунку на одну особу не відповідають раціональним нормам і є значно нижчими порівняно з іншими країнами світу. Так, у 2009 році в Україні обсяги виробництва м'яса (в забійній масі) на одну особу становили 42 кг, тоді як у Данії цей показник досягнув 345,6 кг, Ірландії — 196, Австралії — 190,3, Нідерландах — 152,3, США — 132,3 кг.

Одним із напрямів вирішення проблеми забезпечення населення м'ясом та